

Tổng quan về phong cách giáo dục của cha mẹ ảnh hưởng đến thái độ sống của con

Trần Thị Phương Thảo, Lại Vũ Kiều Trang

Trường Đại học Văn hoá Hà Nội

Received: 18/1/2024; Accepted: 22/1/2024 ; Published: 15/2/2024

Abstract: *The family is the foundation, the cell of society. If the family is good, the society will be good. Today, there are many reasons that undermine the good values of the family, significantly affecting the educational relationship of parents and the attitudes towards the life of their children. Therefore, education in the family is of great concern in society. In particular, parents' educational style has a direct influence on their children's attitude towards life.*

Within the scope of the research paper, the authors refer to a number of parenting styles in order to point out and improve the effectiveness of family education in a scientific manner, children in the family Families receive a loving education, and at the same time, help parents improve their responsibilities, duties and knowledge in raising children.

Keyword: *Style, education, parents, children, life attitude*

1. Đặt vấn đề

Trong bối cảnh của Việt Nam hiện nay, gia đình truyền thống đan xen với gia đình hiện đại. Vì vậy, trong gia đình thường có những xung đột về nhu cầu, về sở thích, về hứng thú, về quan điểm giữa cha mẹ và con. Điều này ảnh hưởng đến khả năng tự đánh giá của con cái trong việc hình thành thái độ, nếp sống của mình. Gia đình là một mảng đề tài lớn thu hút sự quan tâm của nhiều nhà nghiên cứu trên các lĩnh vực khoa học khác nhau. Trong lĩnh vực về nghiên cứu tâm lý học giáo dục, vấn đề phong cách giáo dục của cha mẹ nhận được sự quan tâm rất lớn từ các nhà nghiên cứu, nhằm chỉ ra các cách thức, nâng cao hiệu quả, có ý nghĩa thời đại trong việc nuôi dạy con cái của cha mẹ.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu thuộc lĩnh vực của đề tài

2.1.1. Ở nước ngoài

Đầu tiên phải kể đến tác phẩm “*Giáo dục trong gia đình Mac*” của Pê-tréc-nhi-cô-va (NXB Thanh Niên, 1977); “*Giáo dục các con trong gia đình*” của Am-bac-đi-an (NXB Kim Đồng, 1977). Đặc biệt là “*Nói chuyện về giáo dục gia đình*” của A. Ma-ca-ren-co (NXB Kim Đồng, 1978). Bằng tâm huyết và năng lực của một nhà giáo dục Xô viết nổi tiếng, A. Ma-ca-ren-co đặc biệt quan tâm đến việc giáo dục thế hệ trẻ và nhấn mạnh rằng việc giáo dục trẻ phải được bắt đầu ngay từ thời thơ ấu. Theo ông thì điều đó không khó như nhiều người lầm tưởng, tất cả các bậc cha mẹ đều có thể làm được vì đó là một công việc lý thú, mang lại niềm vui và hạnh phúc. Nếu tuổi trẻ không được

giáo dục ngay từ đầu thì công việc cải tạo sẽ tốn hơn rất nhiều công sức không chỉ của gia đình mà xã hội cũng phải quan tâm.

Tiếp theo Ma-ca-ren-co phải kể đến LA-Pê-sec-ni-co-va với tác phẩm “*Dạy con yêu lao động*” (NXB Phụ nữ, 1980). Theo tác giả, muốn cho con cái chúng ta lớn lên được hạnh phúc, vui tươi, yêu đời và cống hiến được nhiều cho xã hội, thì lúc còn nhỏ phải được giáo dục về lao động (lao động học tập, lao động gia đình và lao động xã hội...) bởi phẩm chất đạo đức hình thành ở trẻ em, trước hết là trong quá trình lao động.

Deslandes & Potvin (1998) tin rằng các thực hành giáo dục gia đình hoặc phong cách nuôi dạy con “đề cập đến mô hình chung của giáo dục là đặc điểm của hành vi của cha mẹ đối với con của họ... theo mức độ cam kết (âm áp, tình cảm), giám sát (giám sát) và khuyến khích tự chủ (khuyến khích tư duy phê phán).

Trong cuốn “*tim hiểu thế giới tâm lý của tuổi vị thành niên*” của John W.Santroek đã đưa ra ý kiến của Diana Baumrind rằng: Con của những cha mẹ độc đoán thường có những hành vi xã hội khiêm khuyết, hay có các cảm giác lo lắng về sự so sánh xã hội. các em thường ít tính chủ động, không tự mình hành động được mà luôn cần người lớn hướng dẫn, chỉ bảo, nhắc nhở. Kỹ năng giao tiếp của những đứa trẻ này thường ở mức thấp. Còn con của cha mẹ uy quyền lại thường tự tin, tin cậy cha mẹ và rất có khả năng giao tiếp xã hội¹

1. John W.Santroek (2004), *Tim hiểu thế giới tình yêu của tuổi vị thành niên*, NXB Phụ Nữ

Berger Kathleen Stassen tìm hiểu cách ứng xử của cha mẹ đối với con và đi đến kết luận có 3 kiểu ứng xử cơ bản: kiểu độc đoán, kiểu nuông chiều và kiểu uy quyền. Tác giả nhấn mạnh, những đứa trẻ sống trong gia đình có cha mẹ ứng xử với con theo kiểu độc đoán thường hay lo lắng, thiếu tự tin và kém kỹ năng giao tiếp, còn khi cho mẹ áp dụng kiểu uy quyền thì trẻ có thể đạt thành tích cao hơn, lòng tự trọng được nâng lên và quan hệ tích cực giữa cha mẹ và con phát triển. Cha mẹ kiểu uy quyền tạo cho trẻ vị Thành niên sự phát triển tâm lý tốt vì cha mẹ với kiểu ứng xử này đã có những sự nói lỏng sự kiểm soát của mình phù hợp với khả năng của trẻ, với mong muốn con đưa ra được những quyết định độc lập, trong khi cha mẹ vẫn là người đưa ra chỉ dẫn rõ ràng, âm áp. Trong trường hợp này, cha mẹ cũng thường nhận được sự chấp nhận từ con. Cách ứng xử này rất phù hợp với trẻ lứa tuổi vị thành niên-vốn là những trẻ luôn mong muốn được độc lập trong điều kiện có thể hỗ trợ vững chắc của cha mẹ và người thân trong gia đình. Nguy hiểm nhất là cha mẹ có cách ứng xử kiểu nuông chiều, bởi vì họ dường như không quan tâm gì đến con cái, còn với trẻ trong gia đình, chúng cảm nhận thấy cha mẹ mình ứng xử rất tình cảm nhưng không nghiêm khắc².

Nghiên cứu xuyên quốc gia của các tác giả Murdock, L.A White (1969), R.P Rohner và một vài học giả khác đã khảo sát các kiểu ứng xử giữa cha mẹ và con cái ở 186 quốc gia khác nhau, trong đó tập trung nghiên cứu ảnh hưởng các kiểu ứng xử của cha mẹ đến sự hình thành nhân cách của con cái như là cá nhân trong nền văn hóa khác nhau. Theo đó, các tác giả phân chia cách ứng xử của cha mẹ thành bốn kiểu, thể hiện thái độ căn bản của cha mẹ đối với con cái, đó là

Kiểu cha mẹ thông hiểu – quan hệ âm áp, yêu thương

Kiểu cha mẹ ghét bỏ và hung tính

Kiểu cha mẹ dửng dưng và phủ nhận

Kiểu cha mẹ kiểm soát

Schaefer (1959) đưa ra hai sơ đồ về mô hình ứng xử của cha mẹ được gọi là tự chủ - kiểm soát, trái ngược với thù hận – yêu thương. Ông cho rằng, cha mẹ có thái độ thù hận, kiểm soát hay đòi hỏi và độc đoán trong mối quan hệ của họ với con, trong khi đó những cha mẹ có cách ứng xử tự chủ - yêu thương lại có hành động dân chủ và hợp tác.

Noller và Patton (1990) chia hầu hết những ứng xử của cha mẹ đối với con thành hai nhóm. Tuy nhiên

điều quan trọng nhất là mỗi nhóm đều có liên quan đến sự hình điều chỉnh của trẻ vị thành niên với các mức độ biến đổi khác nhau. Kết quả nghiên cứu cho thấy, nếu cha mẹ là sự hỗ trợ và có xu hướng ít sử dụng sự ép buộc, con sẽ có những năng lực mang tính xã hội. Mặt khác, sự ép buộc kết hợp với sự thiếu giúp đỡ trẻ vị thành niên sẽ làm cho trẻ có vấn đề về mặt hành vi.

Một nghiên cứu của Kohn cũng chỉ ra rằng: các bà mẹ thuộc môi trường thuận lợi coi trọng khả năng kiểm chế của trẻ, trong khi đó các bà mẹ thuộc môi trường bình dân lại coi trọng sự sạch sẽ, trật tự, khả năng độc lập và quan niệm về các giá trị của bố mẹ. Điều đó có mối tương quan sâu sắc với cách thức giáo dục con cái của họ.

Các nghiên cứu của Parsons, Wallon, Bowbly cho kết quả là: Gia đình là môi trường xã hội đầu tiên mà mỗi đứa trẻ, mỗi con người được tiếp xúc. Trong gia đình, người mẹ là người đem lại cho trẻ cảm giác an toàn, còn người cha là người đưa ra những quy tắc, chuẩn mực, là hình ảnh của sự răn rỗi, mạnh mẽ. Giáo dục của cha mẹ như là những tác nhân có thể kìm hãm, điều chỉnh những rối nhiễu của trẻ, nhưng cũng có thể làm tăng thêm rối nhiễu nếu như không có cách giáo dục phù hợp.

2.1.2. Những nghiên cứu ở Việt Nam

Ở Việt Nam, trong những năm qua đã có khá nhiều công trình, bài viết của nhiều nhà giáo dục học, tâm lý học được công bố đề cập khá sâu sắc đến công tác giáo dục gia đình đối với thế hệ trẻ với nhiều góc độ, cấp độ khác nhau.

Trong tác phẩm “*Dạy con nên người*” của hội liên hiệp Phụ nữ thành phố Hà Nội, xuất bản năm 1991. Tập thể các tác giả đã cung cấp cho các bậc cha mẹ những hiểu biết cần thiết về gia đình, về trách nhiệm làm cha, làm mẹ trong việc giáo dục con cái nên người, trên những mặt cơ bản của nội dung giáo dục: đức, trí, thể, mỹ và lao động mà các thế hệ làm cha mẹ luôn luôn hướng tới.

Theo tác giả Lê Thi trong bài viết “*Xây dựng mối quan hệ thích hợp giữa cha mẹ và con cái*” đã đề cập đến nguyên nhân tâm lý dẫn đến sự xung đột giữa cha mẹ và con cái, cũng như việc cha mẹ sử dụng các biện pháp trừng phạt để răn dạy, giáo dục con, đó là: “chủ nghĩa cá nhân vị kỷ, tính hiếu thắng của mỗi con người là tính độc đoán”... lấy quyền làm cha làm mẹ, cha mẹ thường “tự cho mình có quyền quyết định tối cao, bắt con cái phải nghe theo mình vì mình đã sinh ra chúng, đã vất vả và nuôi dưỡng cho chúng ăn học. Họ tự cho mình cái quyền được phạt hay đánh

2. Berger Kathleen Stassen (1998), *Deverloping Person Through the life Span*, Worth Publishers

mắng con và nhiều khi coi thường con cái. Khi mình sai, vì tính tự ái và sĩ diện cá nhân lại không muốn rút kinh nghiệm...”

Tại hội thảo sức khỏe thanh niên và vị thành niên (HN 30/6) nhiều chuyên gia tâm lý cho rằng, trong xã hội đầy biến động, áp lực và cạnh tranh ngày nay, trẻ em không chỉ cần được nuôi dưỡng về thể chất mà còn cả về tinh thần. Cách ứng xử hà khắc của cha mẹ sẽ không chỉ gia đình đánh mất vai trò chăm sóc cho con mà còn khiến trẻ thui chột tình cảm và đến một lúc nào đó trẻ sẽ từ chối chính cha mẹ mình.

Tác giả Mai Thị Kim Thanh trong nghiên cứu về “*Ứng xử giữa các thành viên trong gia đình với việc chăm sóc sức khỏe tâm trí cho trẻ*” đã chỉ ra một vài nguyên nhân tâm lý chi phối cách thức giáo dục con nói chung và hình thức trừng phạt con của cha mẹ. Đó là những nguyên nhân như: truyền thống nho giáo và những tư tưởng Nho giáo vẫn in sâu trong tâm thức mỗi người Việt Nam - tính gia trưởng độc đoán trong cách ứng xử của người lớn đối với trẻ. Là sự hạn chế trong nhận thức của cha mẹ về đặc trưng tâm lý lứa tuổi, về ảnh hưởng của những hình thức giáo dục đến sự hình thành nhân cách trẻ³.

Tác giả Văn Thị Kim Cúc trong nghiên cứu “*Một số cách thức giáo dục con cái ở một nhóm bố mẹ ở Hà Nội*” đã đưa ra giả thuyết và chứng minh được sự tồn tại của nhiều cách thức giáo dục khác nhau của bố mẹ, đồng thời cũng chỉ ra nguyên nhân tâm lý của những cách thức giáo dục ấy như: môi trường văn hóa xã hội của bố mẹ, bản sắc làm bố mẹ, giới tính của trẻ và sự kỳ vọng của bố mẹ đối với sự thành công, thành đạt của trẻ.

Theo tác giả Phạm Thành Nghị trong mối quan hệ cha mẹ - con cái, hầu hết các bậc cha mẹ luôn đặt mình ở vị thế của người bề trên và thông điệp mà họ gửi đến con cái thường là mệnh lệnh, sự cảnh báo, huấn thị, kiểm soát, khuyến bảo, lên lớp, phê phán, thậm chí lăng mạ. Những phản ứng kiểu này đặt trẻ em vào vị thế của người nghe thụ động, co cụm sợ hãi, hay phản ứng gay gắt. Khi đó cha mẹ không còn cơ hội chia sẻ, thấu hiểu con cái như một chủ thể giao tiếp tích cực để tác động theo chiều hướng tích cực và phù hợp⁴.

Tác giả Lê Tiến Hùng với đề tài: “*Thử tìm hiểu ưu thế và nhược điểm của người cha trong việc giáo dục các con trong gia đình*” đã vận dụng các phương pháp thực nghiệm và trắc nghiệm, phương pháp đàm thoại,

điều tra xã hội học, nghiên cứu kinh nghiệm để thực hiện nghiên cứu trên các ông bố bà mẹ (được lựa chọn một cách ngẫu nhiên) ở hàng ngũ cán bộ viên chức nhà nước và các thành phần khác trong xã hội đã chỉ ra những điểm mạnh và yếu của người cha trong việc giáo dục con trong việc thực hiện nội dung giáo dục, trong giáo dục trí tuệ, giáo dục lao động và thể chất, và chỗ mạnh chỗ yếu trong các phương pháp giáo dục. Từ đó tác giả đưa ra các kết luận sơ phạm rằng: Phải luôn coi trọng xu hướng chính trị - xa hội, ý thức lao động, định hướng giá trị của gia đình; Trong điều kiện cho phép, người cha phải thực sự tham gia vào quá trình nuôi dạy con khi chúng mới lọt lòng mẹ; Giữ vững tính hợp tác trong giáo dục và kết hợp chặt chẽ các ảnh hưởng giáo dục cụ thể là ảnh hưởng của gia đình - nhà trường - xã hội.

Đề tài “*Mối tương quan giữa phong cách giáo dục của cha mẹ với một số nét tính cách của học sinh THCS*” của Vũ Thị Khánh Linh nghiên cứu trên 103 học sinh lớp 8 - 9 tại trường THCS Trần Đăng Ninh - TP Nam Định đã chỉ ra: Những bậc cha mẹ có phong cách giáo dục dân chủ tạo ra môi trường sống yên bình, một bầu không khí tâm lý ấm áp, an toàn cho các thành viên. Điều đó khiến trẻ cảm thấy an toàn, thoải mái, được bộc lộ mọi suy nghĩ, có cơ hội để phát biểu mong ước của mình. Các bậc cha mẹ cũng thường xuyên lắng nghe, tôn trọng nhu cầu nguyện vọng của trẻ. Họ khuyến khích, cổ vũ để trẻ tâm sự những vấn đề riêng của mình, chuyện ở trường lớp... nhờ đó trẻ tự tin, không nhút nhát, tính tích cực giáo tiếp của trẻ phát triển.

3. Kết luận

Chúng ta thấy đã có khá nhiều những nghiên cứu về cách ứng xử hay giáo dục của cha mẹ trong gia đình. Tuy nhiên chưa có một nghiên cứu cụ thể nào về mối quan hệ giữa phong cách giáo dục của cha mẹ ảnh hưởng đến thái độ sống của con. Đây là một vấn đề cần được quan tâm nghiên cứu.

Tài liệu tham khảo

1. Văn Thị Kim Cúc (2002), *Tổn thương tâm lý của trẻ 10 - 15 tuổi do ly hôn của bố mẹ*, Báo cáo tổng kết đề tài cấp Bộ, Viện Tâm lý học.
2. Văn Thị Kim Cúc (2003b), *Tim hiểu sự đánh giá bản thân ở trẻ 10 - 15 tuổi*, Tâm lý học, số 7, 7/2003, tr 19-23.
3. Văn Thị Kim Cúc (2004), *Mối tương quan giữa biểu tượng về gia đình và sự đánh giá bản thân ở trẻ 10 - 15 tuổi*, Tâm lý học, số 2, 2/2004, tr 25-31.
4. Văn Thị Kim Cúc (*Chủ nhiệm*) (2003a), *Những tổn thương tâm lý của thiếu niên do bố mẹ ly hôn*, Nxb KHXH.

3. Hoàng Bá Thịnh, *Bạo lực gia đình đối với trẻ em và một số giải pháp phòng ngừa*, tạp chí Tâm lý học số 6/2011

4. Phạm Thành Nghị, *Kỹ năng nghe tích cực trong giao tiếp cha mẹ - con cái*, tạp chí KHGD số 52